

Kolekcja szklanych negatywów rodziny Kirstenów w zbiorach Muzeum Archeologiczno- Historycznego w Stargardzie

Monika Ogiewa-Sejnota
Stargard

m.ogiewa-sejnota@muzeum-stargard.pl

Abstrakt

W 2017 r. stargardzkie muzeum zakupiło do swoich zbiorów kolekcję szklanych negatywów. Prezentuje ona życie codzienne rodziny dyrektora kolejowych zakładów naprawczych – Georga Kirstena. Kolekcja w większości powstała w latach ok. 1901–1910, kiedy rodzina Kirstenów mieszkała w mieście nad Iną. W zbiorze znajdują się również klisze wykonane po jej przeprowadzce do Kolonii, która nastąpiła po 1910 r.

Abstract

In 2017 the Stargard Museum bought a collection of glass negatives. They depict daily life of the family of the director of rail repair works, Georg Kirsten. The collection was mainly made between c. 1901–1910, when the Kirstens lived in the town on the Ina. The collection includes also films made following the relocation of the family to Köln after 1910.

Słowa kluczowe

Stargard, Reichsbahn – Ausbesserungswerk Stargard, negatywy szklane, Georg Kirsten

Keywords

Stargard, Reichsbahn – Ausbesserungswerk Stargard, glass negatives, Georg Kirsten

---

Na początku 2017 r. zbiory Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie powiększyły się o kolekcję stu pięciu szklanych negatywów, na których zostało udokumentowane życie rodziny dyrektora kolejowych zakładów naprawczych (Reichsbahn – Ausbesserungswerk)¹ – Georga Kirstena, kiedy mieszkała ona

---

¹ O historii stargardzkich zakładów naprawczych czytaj m.in. w: Torff 1996, 31–37, Szwałik 2002, 54–57, Borak 2009, 121–123.

w Stargardzie oraz po jej przeprowadzce do Kolonii. Kolekcja trafiła do muzealnych zbiorów w momencie przygotowywania przez pracowników miejscowego muzeum wystawy czasowej *Para buch... Miasto w ruch. Historia kolei stargardzkiej w XIX i XX w.*, dlatego niektóre z opisywanych negatywów można było oglądać na muzealnej ekspozycji lub zapoznać się z nimi przeglądając katalog wspomnianej wystawy².

Słów kilka o historii fotografii i muzealnych negatywach

Historia fotografii liczy niespełna dwieście lat i jest nacechowana wieloma przełomowymi odkryciami, jak choćby Louisa Jacquesa Daguerre'a, Josepha Nicéphore'a Niépca, czy André Adolphe'a Eugéne'a Desidériego³. Rewolucyjne znaczenie w tej dziedzinie miało wynalezienie szklanego negatywu. Jako pierwszy szklanej kliszy użył Claude Félix Abel Niépce de Saint-Victory ok. 1847 r.⁴ W stargardzkiej kolekcji znalazły się negatywy bromo-żelatynowe na suchych szklanych płytach, które zostały wynalezione przez Richarda Lee Maddoxa ok. 1871 r. Na ogół miały one czarną barwę (ryc. 1). Dzięki rozwojowi techniki i produkcji na wielką skalę wszystkie negatywy miały gładką powierzchnię. Charakterystyczne były dla nich standardowe wymiary⁵. W przypadku zbiorów MAH wynoszą one 9 × 12 cm, 13 × 18 cm oraz 19 × 20 cm. W każdym nowo zakupionym pudełku znajdowało się dwanaście szklanych negatywów. W stargardzkiej kolekcji nie wszystkie opakowania są kompletne. Produkcją klisz zajmowały się duże koncerny przemysłowe, głównie chemiczne. Zakupione przez muzeum negatywy zostały wyprodukowane m.in. przez Actien-Gesellschaft für Anilin-Fabrication, czyli popularną firmę Agfa (ryc. 2). Szklane klisze można było kupić przykładowo w zakładach fotograficznych. Jeden komplet negatywów pochodził ze szczecińskiego zakładu fotograficznego Hugona Rohwedlla.

Georg Kirsten i jego rodzina

Jak wspomniano powyżej, stargardzka kolekcja szklanych negatywów przedstawia członków rodziny Kirstenów. Głową rodu był Georg Heinrich Kirsten, który do miasta nad Iną przyjechał ze Stralsundu w 1888 r.⁶ Nie wiadomo, czy rodzina pochodziła z tego hanzeatyckiego miasta, czy też do niego przyjechała. Stan zachowanych informacji pozwala przypuszczać, iż bardziej prawdopodobna wydaje się druga opcja. Z zachowanych stralsundzkich księzek adresowych wynika bowiem, że w latach 1884–1888 Georg Kirsten pracował jako *Maschinen-Ingenieur*, a cała rodzina zajmowała mieszkanie pod adresem Bleistrasse 12⁷. Tam w 1888 r. urodził się jego syn, Eduard Heinrich August Georg Kirsten. W księdze urodzeń odnotowano, że jego ojciec pracował jako *Königliche*

² Ogiewa-Sejnota, Tarnawski 2017, 20–21.

³ Więcej o historii fotografii np. w: Lechowicz 2012, 18–24; Dziewit 2014, 56; Kemp 2014, 23.

⁴ Dzik-Kruszelnicka, Supruniuk 2014, 67.

⁵ Harwood 2005, 143–144; Dzik-Kruszelnicka, Supruniuk 2014, 69.

⁶ Dusse 1890, 108.

⁷ Wohnungs-Anzeiger 1885, 34.

Eisenbahn-Maschineninspektor i był wyznania ewangelickiego, matka natomiast to Agnes Hulda Maria (z domu Franzke), wyznania katolickiego⁸. Wynika z tego, iż musiała to być pierwsza żona Kirstena (nie wiadomo, jakie były jej dalsze losy), bowiem późniejsze źródła wskazywały, że jego drugą małżonką była Clara i to ona prawdopodobnie jest widoczna na negatywach wykonanych w Stargardzie oraz Kolonii. O jej pochodzeniu wiadomo niewiele. Wyjątek stanowi czas zgonu przypadający na lata ok. 1925–1927⁹. Małżeństwo wychowywało trójkę dzieci (dwie córki i wspomnianego syna). Na podstawie negatywów można stwierdzić, iż siostry były starsze, gdyż na fotografiach z końca pierwszego dziesięciolecia XX w. towarzyszyli im mężowie i dzieci. W tym czasie ich młodszy brat uczęszczał do Miejskiego i Królewskiego Gimnazjum Gröninga w Stargardzie, gdzie wiosną 1909 r. złożył egzamin dojrzałości¹⁰. Po przeprowadzce do Kolonii mieszkał wraz z rodzicami w kamienicy przy Eifelstrasse 54, natomiast po śmierci Clary Kirsten zajmował mieszkanie przy Daffelstrasse 13¹¹ i pracował jako urzędnik w jednym z miejscowych banków. Do śmierci pozostał kawalerem, a zmarł 30 października 1977 r. w Kolonii. W notatce sporządzonej do nekrologu przygotowanego dla miejscowego Urzędu Stanu Cywilnego nie wymieniono żadnego żyjącego członka rodziny¹².

Wracając do pobytu Kirstenów w Stargardzie, to przypuszczalnie ich przeprowadzka do miasta nad Iną nie miała związku z awansem zawodowym Georga, ponieważ w stargardzkich zakładach naprawczych zajmował takie samo stanowisko, jak w Stralsundzie, zastępując na nim Emila Palmiégo¹³. Po przyjeździe do Stargardu Georg Kirsten wraz z rodziną otrzymał mieszkanie służbowe znajdujące się na terenie dworca. Ok. 1900 r. cała rodzina przeprowadziła się do mieszkania przeznaczonego dla wyższych rangą pracowników kolejowych. Zlokalizowane ono było na terenie stargardzkich zakładów naprawczych pod adresem Werkstattgebäude II, w pobliżu obecnej ulicy Pierwszej Brygady (*Lehmannstrasse*)¹⁴.

Kirsten doczekał się awansu dopiero w 1895 r., kiedy został mianowany najpierw na radcę budowlanego¹⁵, a rok później wybrano go na dyrektora *Reichsbahn – Ausbesserungswerk Stargard*. Kolejnym osiągnięciem Kirstena była nominacja na stanowisko tajnego radcy budowlanego (*Geheimes Baurat*) ok. 1909 r. Będąc już na emeryturze, Georg Kirsten został odznaczony w 1912 r. przez króla Wilhelma II Hohenzollerna Orderem Królewskiej Korony III klasy (*Königlicher Kronen-Orden III. Klasse*)¹⁶, przyznawanym za zasługi dla pruskiej monarchii.

⁸ SAHS, Geburtsregister 714/1888.

⁹ Greven's Adreßbuch 1925, 423.

¹⁰ Warncke 1931, 118.

¹¹ Por. Greven's Adreßbuch 1925, 423; 1927, 469.

¹² HASK, Sterberegister 9440/1977.

¹³ Dusse 1889, 168; 1890, 172.

¹⁴ Zuck 1898, 37; Zuck 1900, 40; Ogiewa-Sejnota, Tarnawski 2017, 20.

¹⁵ Dusse 1895, 191.

¹⁶ Amtliche Mitteilungen 1912, 385.

Charakterystyka kolekcji szklanych negatywów

Kolekcja szklanych negatywów została wpisana do ksiąg inwentarzowych pod numerami od MS/H/2933 do MS/H/2942. Jeden numer inwentarzowy odpowiada jednemu oryginalnemu pudełku, w którym znajdowały się klisze. Fotografie w większości zostały wykonane przed I wojną światową, gdy rodzina mieszkała w Stargardzie, a potem w Kolonii. Na kilku negatywach występuje data 1919 r., a osoby widoczne na nich nie pojawiały się na wcześniejszych fotografiach.

Zdjęcia były wykonywane pojedynczym osobom lub grupom w domowym zaciszu (79 szt.) oraz podczas zewnętrznej aktywności (26 szt.), np. przy grze w tenisa (ryc. 3) lub krykieta. Na większości z nich widać Geoga Kirstena wraz z najbliższą rodziną m.in. podczas wakacji spędzanych nad morzem (ryc. 4), w mieszkaniu przy stole lub świątecznej choince (ryc. 5), w przydomowym ogrodzie (ryc. 6) lub w parku (ryc. 7), a nawet podczas przebieganych imprez karnawałowych (ryc. 8). Na wielu negatywach uwieczniono wnętrza hal kolejowych na terenie stargardzkich zakładów oraz lokomotywy parowe. Inna partia klisz przedstawiała jedną z córek Kirstena w prywatnych sesjach (ryc. 9). Na podstawie zachowanych negatywów wydaje się wielce prawdopodobne, że zięć dyrektora warsztatów kolejowych był właścicielem aparatu, którym wykonywano zdjęcia, ponieważ fotografował swoje odbicie w lustrze razem ze sprzętem fotograficznym. Fotografie zrobione po przeprowadzce do Kolonii prezentują wnętrza mieszkania w kamienicy, prawdopodobnie należącego do seniora rodu Kirstenów. Na jednym z negatywów widać również odświętnie ubranych Clare i Geoga Kirstenów. Senior rodu miał do kłapy swojego fraka przypięty order otrzymany od cesarza (ryc. 10).

Stargardzkie miejsca, które są rozpoznawalne na kliszach, to przede wszystkim zabudowania na terenie stargardzkich warsztatów kolejowych (ryc. 11), budynek dworca kolejowego, mieszkanie służbowe dla pracowników kolei przy obecnej ulicy Pierwszej Brygady oraz kolejowa wieża ciśnień przy ulicy Szczecińskiej (*Stettinerstrasse*) (ryc. 12). Na grupie zdjęć widać bliżej niezidentyfikowany park stargardzki, w którym fotografował się syn Kirstena z kolegami z gimnazjum, do którego uczęszczał, a świadczą o tym szkolne mundurki.

Podsumowanie

Losy rodziny urywają się definitywnie w 1977 r. po śmierci Geoga, syna dyrektora warsztatów. Nie wiadomo, co działo się z innymi członkami rodziny Kirstenów po przeprowadzce do Kolonii. Nie zmienia to jednak faktu, że szklane negatywy ilustrują życie rodzinne w okresie rozwoju gospodarczego Stargardu, który nastąpił po doprowadzeniu do miasta linii kolejowej i rozbudowie kolejowych zakładów naprawczych, których Georg Kirsten był dyrektorem. Pozwalają również poznać okoliczne zabudowania, umeblowanie mieszkań i rozrywki w wolnym czasie. Nadal jednak niektóre miejsca widoczne na kliszach pozostają niezidentyfikowane i pozostaje mieć nadzieję, że istnieje materiał ikonograficzny pozwalający bliżej poznać architekturę miasta nad Iną przed wybuchem I wojny światowej.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Historische Archiv der Stadt Köln (HASK)

Sterberegister des Standesamtes Köln

9440/1977 Eduard Heinrich August Georg Kirsten

Stadtarchiv der Hansestadt Stralsund (SAHS)

Geburtsregister des Standesamtes Stralsund

714/1888 Eduard Heinrich August Georg Kirsten

LITERATURA

Amtliche Mitteilungen 1912. *Zentralblatt der Bauverwaltung* 32 (61), 385.

Borak J. 2009. Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego jako przyczynek do określenia „Stargard miasto kolejarzy”. W: J. Aniszewska, M. Machalek (red.), *Stargard w latach 40. i 50. XX w. Problemy społeczno-gospodarcze i polityczne*. Stargard, 121–143.

Dusse A. 1889. *Allgemeiner Wohnungs- Anzeiger nebst Adreß- und Geschäfts- Handbuch für Stargard in Pomm. auf das Jahr 1889*. Stargard.

Dusse A. 1890. *Allgemeiner Wohnungs- Anzeiger nebst Adreß- und Geschäfts- Handbuch für Stargard in Pomm. auf das Jahr 1890*. Stargard.

Dusse A. 1895. *Allgemeiner Wohnungs- Anzeiger nebst Adreß- und Geschäfts- Handbuch für Stargard in Pomm. auf das Jahr 1895*. Stargard.

Dziewit J. 2014. *Aparaty i obrazy. W stronę kulturowej historii fotografii*. Katowice.

Dzik-Kruszelnicka D., Supruniuk M. 2014. *Ze sklepem trza obyczajnie... Konserwacja i restauracja szklanych negatywów ze zbiorów Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie*. *Notes konserwatorski* 16, 67–77.

Greven's Adreßbuch 1925. *Greven's Adreßbuch für Köln und Umgegend sowie Firmenverzeichnis der Kreise Köln-Land und Mülheim a. Rh.* Köln.

Greven's Adreßbuch 1927. *Greven's Adreßbuch für Köln und Umgegend sowie Firmenverzeichnis der Kreise Köln-Land und Mülheim a. Rh.* Köln.

Harwood S. 2005. Technologie fotograficzne z XIX i początku XX wieku – wprowadzenie do zagadnienia. *Archeion* 108, 137–146.

Kemp W. 2014. *Historia fotografii. Od Daguerre'a do Gursky'ego*. Kraków.

Lechowicz L. 2012. *Historia fotografii, cz. I, 1839–1938*. Łódź.

Ogiewa-Sejnota M., Tarnawski P. 2017. *Para buch... Miasto w ruch. Historia kolei stargardzkiej w XIX i XX wieku*. Stargard.

Szwajlik S. 2002. *Dzieje kolei stargardzkiej*. Stargard.

Torff H.J. 1996. Das Reichbahn-Ausbesserungswerk (RAW) Stargard. *Stargarder Jahresblatt* 5, 31–37.

Warncke W. 1931. *Festschrift zur Dreihundertjahrfeier des Staatlichen und Gröningschen Gymnasiums Stargard i. Pom. am 12. März 1931*. Stargard Pom.

Wohnungs-Anzeiger 1885. *Wohnungs-Anzeiger Stralsund und die Vorstädte auf das Jahr 1885*. Stralsund.

Zuck O. 1898. *Adreß- und Geschäfts- handbuch für Stargard in Pomm.* 1898. Stargard in Pomm.

Zuck O. 1900. *Adreßbuch für Stargard in Pomm. 1900 mit dem im Jahre 1898 neu aufgenommenen Plan von Stargard.* Stargard.

Ryc. 1. Szklany negatyw z kolekcji rodziny Kirstenów. Fot. J. Rusnok, MAH w Stargardzie

Ryc. 2. Pudełko klisz wyprodukowanych przez firmę Agfa. Fot. J. Rusnok, MAH w Stargardzie

Ryc. 3. Rodzinne rozgrywki w tenisa. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 4. Rodzina Kirstenów podczas wakacji nad morzem. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 5. Bożonarodzeniowa choinka w domu Kirstenów. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 6. Rodzina Kirstenów w przydomowym ogrodzie. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 7. Członkowie rodziny Kirstenów podczas spaceru w jednym ze stargardzkich parków.
Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 8. Członkowie rodziny Kirstenów podczas imprezy karnawałowej. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 9. Córka Kirstenów podczas prywatnej sesji fotograficznej. Fot. MAH w Stargardzie.

Ryc. 10. Georg Kirsten z małżonką. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 11. Budynek na terenie stargardzkich warsztatów kolejowych. Fot. MAH w Stargardzie

Ryc. 12. Wieża ciśnieni przy ulicy Szczecińskiej. Fot. MAH w Stargardzie